

Naschrift Jochem Hartz (1961-2021)

Multitalent Jochem Hartz (1961-2021) maakte van zijn leven een kunstproject

Jochem Hartz met zijn penselen (zijn lievelingsfoto).

Beeldend kunstenaar, theatermaker en muzikant Jochem Hartz leefde voluit en volledig autonoom. In verbinding met zijn omgeving floreerde hij. Als

Jochem ergens binnenkwam, werd de ruimte als vanzelf lichter.

Dana Ploeger 27 september 2021, 01:00

Voor de allereerste keer zijn deze maand de kunstwerken van Jochem Hartz te bewonderen in galerie NDSM FUSE in Amsterdam. Niet dat de kwaliteit van zijn werken niet voldeed, integendeel, maar de eigenzinnige kunstenaar wilde niets tentoonstellen. Voor hem was het namelijk nooit af, kunst maken was een cyclus zonder einde. Daarbij koos de autonoom ervoor zijn werken bij zich te houden, geen enkel object is ooit verkocht. In het uiterste geval gaf hij wel-eens een schilderij weg.

Met zijn hyperintelligente en hooggevoelige inslag kon Jochem moeizaam zijn plek in de gewone maatschappij vinden en als antiautoritair had hij een hekel aan bureaucratische zaken. In zijn woning verzamelde hij spullen die hij op straat vond en waarmee hij kunstobjecten creëerde. In alles zag hij een nieuw begin. Met zijn stem, expressie en speelse energie kon hij een ruimte lichter laten aanvoelen.

Jochem, met donkere kraalogen en vaak met een hoofddeksel op, legde op zijn eigen onconventionele manier gemakkelijk contact. Hij was begaan met mensen aan de rand van de samenleving: van de daklozenkrantverkoper kende hij het complete levensverhaal. Hij kon moeilijk 'nee' zeggen en zijn huis was een oplaadpunt voor burens en trouwe vrienden. Als je hem bezocht, dartelde hij eerst een poosje heen en weer; altijd beweeglijk en onrustig. Maar wanneer hij eenmaal naar je verhaal zat te luisteren, was hij een en al oor en innerlijke wijsheid.

Elke dag stofzuigen

Niemand kwam aandacht te kort, maar zelf vroeg hij weinig. Hij leefde van nagenoeg niets, zijn inkomsten kwamen uit een Wajong-uitkering die hij ontving om zijn huidziekte. Door ernstige psoriasis vernieuwden zijn huidcellen zich aan een stuk door, waardoor hij elke dag zijn kamer moest stofzuigen vanwege overvloedige schilfers. Buiten de deur, als mensen hem aanstaarden, vroeg hij zijn toenmalige partner Milou: “Wil je me even aanraken? Dan zien ze dat ik geen melaatse ben.” Die pijnlijke huidziekte en bijkomende artritis waren allesbepalend, soms waren de wonden zo ernstig dat hij moest worden opgenomen. Eenmaal in het ziekenhuis schilderde hij kleurrijke portretten van de verpleegkundigen.

Naast zijn worsteling met zijn huidziekte, was er dat andere levensthema: het gat dat zijn vader achterliet toen Jochem vier jaar was. De 48-jarige ondernemer Oelah Hartz, die elders al twee kinderen had, kreeg een hartstilstand. Het huwelijk met de zorgzame Leni Nel, die toen net dertig was, was zijn vierde huwelijk. Samen met zijn drie jaar oudere broer Niko verhuisden Jochem van Amsterdam naar Veenendaal. Het wegvallen van zijn vader zorgde er later voor dat Jochem veelvuldig vriendschappen aanging met vaderfiguren, zoals de veel oudere acteur Will Spoor.

Jochem was als ind een vrolijke snuiter. In de klas waren meisjes altijd vertederd door zijn zachte blik en op de middelbare school hielpen vriendinnen hem zodanig dat hij met gemak zijn havo-examen haalde. Hij was een jaar of dertien toen de genetische psoriasis zich openbaarde, na een amandel-operatie. Zijn liefdevolle moeder, die werkte als lerares Frans, maakte zich vaak zorgen om hem. Jochem was dol op haar.

Jochem hing graag de pias uit

Thuis was het de zoete inval. Jochem hing graag de pias uit en zijn imitaties waren fenomenaal. Al kon hij ook angstig zijn, vooral 's nachts, dan sliep hij het liefst met twee poezen in bed en de hond aan het voeteneinde. Inmiddels had hij de zolder als atelier ingericht, de gipsafdrukken in de gang waren Leni een doorn in het oog. Maar Jochem had zijn zinnen gezet op het kunstenaarschap: zijn grote voorbeeld was opa Louis Hartz, een bekende kunstschilder wiens werk nog te zien is in het museum Boijmans van Beuningen.

Jochem Hartz (voorop) en zijn broer Niko op de step

Op zijn achttiende begon Jochem aan de studie schilderen en beeldhouwen aan de Rietveld academie en betrok hij de etage boven zijn oma, die genoot van zijn gezelligheid. Na drie jaar stapte hij over naar Objecttheater aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten: daar kon hij zijn kunstzinnige blik verbinden met zijn improvisatie-talent. Voor de voorstelling Macbeth laste hij een prachtige decorinstallatie in elkaar. Alleen in de lessen kwam hij niet vaak, hij doorliep de opleiding op geheel eigen wijze.

Jochem had nooit gebrek aan aandacht van vrouwen. Hij trouwde jong met een Argentijnse, zijn muze, maar hun pittige relatie strandde na een jaar. Het typeerde hem dat hij die scheiding juridisch nooit goed afhechtte. Vanaf zijn dertigste leefde hij samen met Milou, die hij kende van Objecttheater. Ze gingen wonen in het kraakpand Graansilo en richtten het collectief Silotheater op. Tijdens de voorbereiding van de vele voorstellingen werd Jochem geheel geabsorbeerd door de bouw van een of ander kinetisch object, wat soms ten koste ging van de samenwerking.

Hij verdwaalde in zijn eigen verhalen

Zijn verbeeldingskracht kende geen grenzen, waardoor hij verdwaalde in zijn eigen verhalen. Hoewel dat de nodige irritatie opwekte, kreeg hij van collega's altijd weer carte blanche, want zijn

vindingrijkheid was te subliem. Op het moment suprême kwam hij met een bewegend object tevoorschijn en vervulde zijn rol perfect. Of hij kwam op première nog met een laatste decorstuk of ingeving aanzetten, wat al het voorgaande omverblies. Mede dankzij Jochems tot de verbeelding sprekende tekeningen van de theaterstukken ontving Silotheater vette subsidies.

Jochem Hartz, zelfportret.

In 1997 verhuisde het stel naar het terrein van de Amsterdamse Droogdok Maatschappij (ADM). Dat wonen, werken en creëren als gemeenschap vond Jochem ultieme levenskunst. “We wilden autonoom zijn en leren hoe we dat voor elkaar zouden boksen in een nieuwe maatschappij. Het was een geslaagd sociaal experiment dat een goede uitstraling op de stad heeft gehad”, zei hij er jaren later over in een interview.

In die tijd speelden ze met hun gezelschap veel op festivals als Oerol en de Parade. Ze bezochten ook internationale theaterfestivals, vooral in het voormalige Oostblok. Daarna werkte Jochem nauw samen met muzikanten Tristan Honsinger en Sean Bergin van de Instant Composers Pool. Hij voegde fysieke en beeldende elementen toe aan hun performances. Ook speelde hij mee in hun muzikale voorstellingen in Duitsland, Noorwegen en Italië. Jochem hield van rollen vol beweging, muzikaliteit en absurditeit, al maakte hij ook een verstilte voorstelling over zijn demente oom Adriaan.

Hoe zwaar het krakersleven was, bleek toen eigenaar Lüske het pand te lijf ging met een bulldozer en een deel van de gevel verdween terwijl Milou en Jochem in bed lagen: een traumatische ervaring. Het pittige leven in dat vochtige, tochtige kraakpand deed zijn lichaam geen goed, waarop hij verhuisde naar een warme etage aan de Overtoom. Wel bleef hij op ADM werken.

Om een uur 's nachts thee met cake

Na twintig jaar eindigde zijn innige relatie met Milou. Hoewel hij nog wel liefdesrelaties kende, liet hij vrouwen niet meer zo dichtbij komen. Dat hij zelf geen kinderen had, was een bewuste keuze. Jochem wilde zijn ziekte onder geen beding overdragen. Wel was hij voor verschillende kinderen van vriendinnen een zorgzame

vaderfiguur. Hij kwam altijd voor hen op. Zijn nichtje Sira memoreerde: “Alles was een avontuur met jou. Ik heb geleerd dat niks te gek kan zijn en dat je met creativiteit heel veel kunt bereiken. En bij welke oom kun je om één uur ’s nachts binnenvallen voor thee met cake?”

Inmiddels nam muziek maken een grotere rol in: hij speelde dwarsfluit en saxofoon bij het MaandOrkest, waarbij alle spelers thuis partituren oefenden en eens per maand samen speelden. De perfecte formule, want op sommige dagen kampte hij met zoveel jeuk en pijn dat hij niet wist waar hij het zoeken moest. Een maandenlange verbouwing van het pand waar hij samen met zijn aanwaaipoes woonde, zorgde voor veel stress. Zijn lichaam kon amper nog ademen.

In zijn laatste jaren

De laatste jaren hield het oorlogsverleden van zijn Joodse familie hem flink bezig. Jochem onderzocht grondig de sporen die dat had achtergelaten en kreeg hiervoor therapeutische hulp bij het Sinäicentrum. De inzichten en het begrip voor al het trauma maakten Jochem liever en zachter. Hij begreep zichzelf er beter door. De laatste weken genoot hij intens van zijn etage, die nu helemaal was opgeknapt. Hij zag het als een schone lei. Al merkte hij wel dat zijn krachten afnamen. Tegen vriendin Gerdien zei hij enkele dagen voor zijn onverwachte dood: “Eigenlijk heb ik het nog heel lang volgehouden”.

Tot en met 3 oktober is de kunst van Jochem Hartz te zien bij NDSM FUSE in Amsterdam.

Boudewijn Ramana Joachim (Jochem) Hartz werd geboren op 22 september 1961 in Amsterdam en overleed aldaar op 14 augustus 2021.

[Trouw beschrijft het leven van onlangs overleden heel gewone of bekende mensen. Heeft u zelf een tip voor Naschrift? Mail ons via](#)